

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови господарювання обумовлені враховувати підприємницькі ризики, що в перспективі забезпечить підприємство одержати запланований фінансовий результат та збільшить ймовірність одержання такого результату. Високий ризик, дія якого підсилюється через негативні процеси, які відбуваються останніми роками в економіці країни, являється одним із чинників, що стримують інноваційну діяльність вітчизняних підприємств. Це зумовлює потребу у проведенні найбільш ретельної попередньої оцінки ризику інноваційних проєктів, можливості здійснення яких розглядаються на підприємствах, а також ретельнішому відборі цих проєктів й розробці заходів щодо обмеження ризику в інноваційній діяльності підприємств[1].

На законодавчому рівні встановлено, що підприємницька діяльність є ризиковою, бо багато рішень суб'єкту господарської діяльності доводиться приймати в умовах невизначеності. Кризові явища спричинили зростання можливості настання багатьох ризиків для більшості господарюючих суб'єктів, особливо малих та середніх підприємств. Для виявлення ризиків, необхідно чітко знати їх сутність, чинники, які спричиняють та сприяють їх поширенню. Категорії "невизначеності" і "ризик" є невід'ємними складниками умов підприємницької діяльності, тому визначення цих категорій для суб'єкта господарювання є важливим. За таких умов важливо вчасно помітити зміни, які впливають на діяльність підприємства, аналізувати тенденції їхнього розвитку, вчасно відреагувати та скоректувати господарську діяльність, щоби спрямувати зусилля на ліквідацію або зменшення негативних наслідків (ризик) на господарську діяльність підприємства загалом.

Огляд (аналіз) останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних основ з управління ризиками приділяли увагу такі метри економічної теорії, як А. Маршалл, А. Сміт, Дж. М. Кейнс, Дж. С. Міль, А. Пігу, Ф.Х. Найт, Н.В. Сеніор. Обґрунтування сутності ризиків, класифікації, причин їх виникнення, розробки методик оцінки та визначення шляхів зменшення їх ступеня й управління ними знайшли висвітлення у працях І.Т. Балабанова, А.П. Альгіна, П.І. Верченка, В.В. Вітлінського, Ю. Дегтярьова, Р. Кіні та ін.

Дослідник В. Вітлінський пропонує при оцінюванні підприємницького ризику ураховувати лише несприятливі події та їхні негативні наслідки. Визначає джерела ризику як чинники (процеси, явища), які спричиняють невизначеність, конфліктність. Але, як свідчать інші дослідження, такий підхід недостатньо відображає сутність підприємницького ризику. Економіст Пікус Р.В. вважає, що підприємницький ризик – це прийняття рішень, спрямованих на максимізацію доходу в умовах невизначеності обставин.

Такі вчені, як Ю. Дегтярьова, Р. Кіні пропонують визначати наявність ризиків за допомогою методів економіко-математичного моделювання. Ю. Дегтярьова пропонує під час прийняття управлінських рішень використовувати методи теорії ігор. Вона вважає, що цей метод допоможе підприємству протистояти несприятливим ситуаціям і приймати ефективні управлінські рішення.

Питання оцінки ризику в інноваційній діяльності підприємства знайшли відображення у дослідженнях таких учених, як І.Р. Бузько, Д.К. Воронков, В.Н. Гунін, С.М. Ілляшенко, В.Г. Мединський, Л.Г. Шаршукова, І.М. Труніна та ін. Ці дослідники пропонують поряд з загальними критеріями вимірювання ризику у господарській діяльності підприємства, використовувати специфічні критерії, які враховують

особливості інноваційної діяльності підприємства. Пропоновані критерії базуються переважно на використанні експертного методу оцінки ризику, що дозволяє певною мірою врахувати такі особливості інноваційної діяльності підприємства, як унікальність розроблених інновацій, відсутність аналогів для порівняння, відсутність репрезентативних вибірок для використання статистичних вимірювачів ризику та ін.

Метою даної статті є обґрунтування теоретичних і методичних положень щодо оцінки ризику в інноваційній діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Поява підприємницьких ризиків зумовлена численними факторами — умовами, які можуть викликати та спричинити невизначеність результатів здійснення господарської діяльності. Економістами запропоновано основні критерії визначення факторів підприємницького ризику слідуючі: джерело виникнення (зовнішні та внутрішні фактори); ступінь впливу (фактори прямої та непрямої дії). Фактори прямої дії безпосередньо впливають на результати підприємницької діяльності та рівень ризику. Фактори непрямої дії не впливають безпосередньо на дані процеси, але зумовлюють їх зміну. Параметри, що характеризують внутрішню діяльність підприємства, є внутрішніми; зовнішніми факторами є параметри, що характеризують зовнішнє середовище суб'єкта господарювання. Основними внутрішніми факторами ризику, залежно від сфер господарської діяльності підприємства, вважають— виробництво, обіг, управління. До зовнішніх відносяться ризики, безпосередньо не пов'язані з діяльністю підприємця. Йдеться про непередбачені зміни законодавства, регулюючого підприємницьку діяльність; нестійкості політичного режиму в країні діяльності і інших ситуаціях, а відповідно і про втрати підприємців, що виникають в результаті війни, що почалася, націоналізації, страйків.

Описані фактори є інтегральними. Чітке усвідомлення причин усіх видів ризику та визначення розміру їх впливу на прогнозовані результати дуже важливе для своєчасного та ефективного менеджменту.

Виділяють такі функції ризику, як: інноваційна, регулятивна, захисна, компенсаційна, соціально-економічна й аналітична [2].

Особливу увагу слід зазначити інноваційній функції. Забезпечення певної передбачуваності в інноваційній діяльності є однією зі складних проблем, тому що часто досить значні витрати можуть дати нульовий результат через значний ризик, оскільки ризик визначається як стан знань, коли відомі один або декілька варіантів по кожній альтернативі й коли ймовірність реалізації кожного результату відома особі, що приймає рішення. Виходячи з того, що невід'ємною характеристикою інновацій є підвищений ризик, то першорядним завданням будь-якого інноваційно-активного підприємства є управління ризиками [3].

Ступінь ризику — ймовірність появи випадку втрат (імовірність реалізації ризику), а також розмір можливого збитку від нього. Вирізняють два основних параметри оцінювання ступеня ризику: імовірність появи втрат (імовірність реалізації ризику) — чим вона вища, тим більший ризик; величину втрат (розмір можливого збитку) — чим вона більша, тим більший ризик [2].

Ступінь ризикованості залежить від розмірів підприємства, кількості працівників, величини активів, частки ринку збуту, обсягів продукції. З цього погляду можна виділити такі групи підприємств: найбільш ризикові (заводи-«гіганти», фабрики, оскільки вони ресурсомісткі, мають значний розмір грошового обігу, велику кількість працівників); підприємства середнього ступеня ризикованості (сільськогосподарські підприємства, оскільки їх діяльність залежить від природних умов, основним засобом виробництва є земля, від ефективності використання якої залежить результативність роботи підприємства); найменш ризикові (малі підприємства, агрофірми, фермерські господарства, оскільки вони невеликі за розміром, випускають незначні обсяги продукції, мають місцеві ринки збуту).

Обґрунтованим ризик може вважатися після проведення його кількісного та якісного аналізу та оцінювання. Тільки співвідношення від можливостей отримання вигод від ризику та імовірних збитків від реалізації ризикової ситуації дозволить визначити прийнятний рівень ризику.

Якісний аналіз ризиків складається у визначенні можливих ризиків, що мають істотний вплив на результати реалізації інноваційного проекту.

Основними результатами якісного аналізу ризиків є [5]:

- виявлення конкретних ризиків інноваційного проекту та їхніх причин, що породжують;
- аналіз і вартісний еквівалент прогнозованих наслідків можливої реалізації визначених ризиків;
- пропозиція заходів щодо мінімізації збитку та їхньої вартісної оцінки.

Після етапу якісного аналізу проводиться кількісна оцінка ризиків.

Методами кількісного аналізу ризиків, що зустрічаються найбільш частіше є аналіз чутливості (уразливості), метод експертних оцінок, статистичний метод, метод критичних значень, метод аналогій, аналіз сценаріїв, «дерево рішень», імітаційне моделювання ризиків по методі Монте-Карло.

Узагальнюючи ж процес аналізу ризику, його можна звести до наступного: виявлення можливих варіантів розв'язку проблеми; визначення потенційних наслідків реалізації прийнятого ризику; інтегральна оцінка ризику, яка включає кількісний і якісний аспект.

Оцінивши ризик, актуальним стає питання визначення оптимальних методів регулювання ризику. Сформовані теорії ризику переважно базуються на традиційних методах уникнення або передавання ризику, проте отримання високого конкурентного прибутку та зростання вартості підприємства передбачає все ж таки прийняття ризику та його свідомого використання. В першу чергу це стосується необхідності проведення інноваційної діяльності на підприємстві. Так, вона супроводжується високими поточними ризиками її здійснення, проте дає можливість отримати стратегічні конкурентні переваги і запобігти впливу ризику втрати конкурентної позиції у майбутньому [6].

Висновки. Підбиваючи підсумок, необхідно зазначити, що ризик як суб'єктивно-об'єктивна категорія є невід'ємною беззаперечною частиною будь-якого напряму та виду господарської діяльності підприємства. Його вплив слід враховувати у прогнозуванні економічних наслідків рішень, які приймаються суб'єктом, а також поведінки споживачів, конкурентів. Використання сучасних методик оцінювання ризику інноваційних проектів дають більш об'єктивну інформацію по впливу ризику на ефективне забезпечення проведення інноваційної діяльності на підприємстві. Тому необхідно комплексно оцінювати ризик в інноваційній діяльності підприємства, обґрунтовано вибирати інноваційні проекти, а також розроблювати рекомендації щодо обмеження ризику при їх реалізації. Це сприятиме більш дієвому обмеженню ризику в інноваційній діяльності підприємств, її успішнішому здійсненні, а отже, частковому усуненню перешкод до її активізації на вітчизняних підприємствах.

Анотація

Визначено сутність підприємницького ризику, особливості та принципи його побудови на підприємствах. Розкрито сутність оцінки ризику в інноваційній діяльності підприємства. Охарактеризовано процес проведення кількісного та якісного аналізу та оцінювання ризику. Розглянуто ризики інноваційної діяльності та особливості управління ними.

Ключові слова: підприємницький ризик, «невизначеність», інноваційна діяльність, оцінювання ризику.

Анотація

Определена сущность предпринимательского риска, особенности и принципы построения на предприятиях. Раскрыта сущность оценки риска в инновационной деятельности предприятия. Дана характеристика процесса проведения количественного и качественного анализа и оценивания риска. Рассмотрены риски инновационной деятельности и особенности управления ими.

Ключевые слова: предпринимательский риск, «неопределенность», инновационная деятельность, оценивание риска.

Summary

Is defined the essence of entrepreneurial risk, characteristics and principles of its construction in enterprises. Is opened the essence of risk assessment in innovative activity of the enterprise. Is described the process of conducting quantitative and qualitative analysis and risk assessment. Are considered the risks of innovation and management peculiarities.

Keywords: entrepreneurial risk, uncertainty, innovation, assessment of risk.

Список використаних джерел[^]

1. Логвінова О.П. Оцінка ризику в інноваційній діяльності на основі критерію ризикостійкості інноваційного потенціалу підприємства / О.П. Логвінова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. – 2011. – № 10(1) – С.162-16
2. Клименко С. М.. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризику: підручник/ С. М.Клименко, О. С.Дуброва — К.: КНЕУ, 2005. — 272 с.
3. Карпунь І. Н.Ризики в інноваційній діяльності підприємств / І.Н. Карпунь // Вісник НЛТУ України. – 2009. - №19.12. – С.202-204.
4. Долгошея Н.О. Необхідність активізації підприємницької діяльності в аграрному бізнесі/ Н.О.Долгошея//Вісник ЖДТУ. - 2012. - №4(62) – С.296-299.
5. Кучеренко В.Р. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. /В.Р.Кучеренко, В.А.Карпов, А.В. Карпов– Одеса: ОДУВС, 2011.- 199 с.
6. Литюга Ю. В.,Відкриті інновації як інструмент ризик-менеджменту/ Ю. В. Литюга//Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". Режим доступу:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2010>